

Monika Krakowska, *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej. Propozycja nowej koncepcji*¹

IWONA OSŁOWSKA

Autorka niezależna

 <https://orcid.org/0000-0002-8625-0072>

Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego, 2024, nr 30: 171–181

 CC BY-NC-SA 4.0

<https://doi.org/10.4467/20801335PBW.24.007.19609>

RECENZJA

Rozwój technologii sprawił, że wiele przejawów życia współczesnego człowieka wiąże się z wykorzystaniem informacji pozyskiwanych w ramach zachowań informacyjnych (ang. *information behaviour, human information behaviour*). Ewolucja tych zachowań skłania badaczy do monitorowania tej problematyki. Wobec nadmiaru informacji otaczających jednostkę, nowych form komunikacji i różnych możliwości zastosowania oraz przetwarzania informacji istotne pozostaje prowadzenie szczegółowych badań nad ludzką infosferą. Znajomość specyfiki procesów informacyjnych jest niezbędna, szczególnie w kontekście mechanizmów filtrowania wiadomości, ponieważ zjawiska takie

¹ M. Krakowska, *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej. Propozycja nowej koncepcji*, Kraków 2022, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 335 s.

jak bańki informacyjne, bańki epistemiczne, epistemiczne bańki informacyjne, bańki filtrujące i komory echa² w dużym stopniu wpływają na codzienne życie człowieka.

W ten nurt wpisuje się książka Moniki Krakowskiej zatytułowana *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej. Propozycja nowej koncepcji*. Autorka zawodowo związana z Uniwersytetem Jagiellońskim jest specjalistką w zakresie informatologii i problematyki zachowań informacyjnych oraz specyficznych przestrzeni informacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień afektywno-kognitywnych oraz społecznych zachowań informacyjnych człowieka. Monografia Krakowskiej, która ukazała się w 2022 r. nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest szczególna. Celem badaczki było przedstawienie nowego konceptu, jakim jest epistemiczna bańka informacyjna. Dotychczasowe badania autorki nad problematyką zachowań informacyjnych są gwarancją wiarygodności i nowatorstwa prowadzonych przez nią dociekań na temat specyficznych przestrzeni informacyjnych.

Zarówno w literaturze polskiej, jak i obcej napisano wiele o różnych aspektach zachowań informacyjnych człowieka. Badania nad tym zagadnieniem prowadzili m.in.: Barbara Kamińska-Czubała, Anna Mierzecka-Szczepańska, Maria Próchnicka, Arkadiusz Pulikowski, Małgorzata Kisilowska, Thomas Wilson, Eli Pariser, Donald O. Case, David Bawden czy Karen E. Fisher. Potwierdza to zestawiona przez Krakowską wyczerpująca, licząca ponad 600 pozycji, bibliografia z lat 1968–2021. Mimo to wciąż mamy niewystarczającą liczbę opracowań przedstawiających holistyczne podejście do procesów informacyjnych podejmowanych przez człowieka. Zagadnieniem, które do tej pory nie było przedmiotem aż tak drobiazgowych rozważań analitycznych, teoretycznych i konceptualnych, pozostaje epistemiczna bańka informacyjna wpływająca na codzienność jednostki. Krakowska za sprawą recenzowanej publikacji zwiększa społeczną świadomość istnienia tego rodzaju mechanizmu.

Pojęcia bańki filtrującej (ang. *filter bubble*) oraz epistemicznej bańki informacyjnej weszły do dyskursu naukowego stosunkowo niedawno. Pierwszy termin wprowadził do obiegu założyciel portalu Upworthy Eli Pariser podczas konferencji TED w 2011 r. i rozwinął w książce *The Filter Bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think*³. Według Parisera bańka filtrująca to przestrzeń osobista i spersonalizowana, której nie dzielimy z innymi. Zwraca on uwagę na zagrożenia wynikające z obecności algorytmów w social mediach

² Komora echa (ang. *echo chamber*) – inaczej komora pogłosowa. Terminem tym określa się środowisko, w którym człowiek pozyskuje tylko informacje i opinie odpowiadające jego poglądom, co dodatkowo prowadzi do ich wzmocnienia. Zob. tamże, s. 189–193.

³ E. Pariser, *The Filter Bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think*, New York 2012.

i wyszukiwarkach internetowych. Po wspomnianej konferencji do obiegu trafiło sformułowanie *filter bubble*, którym określono efekt internetowej personalizacji, blokującej dopływ części informacji do użytkownika.

Terminu „epistemiczna bańka informacyjna” użyto po raz pierwszy na konferencji *ISIC 2018 – The Information Behaviour Conference*, która odbyła się w dniach 9–11 października 2018 r. w Krakowie. Ta nowa koncepcja informatologiczna rozszerza pojęcia bańki informacyjnej, bańki epistemicznej i filtrującej oraz komór echa. Służy do (...) *opisu i charakterystyki heterogenicznych procesów informacyjnych zachodzących w różnych kontekstach i wymiarach*⁴. W następnych latach nie poddano tego pojęcia dogłębnej analizie, co jest o tyle zaskakujące, że coraz częściej wykorzystuje się je w kontekście mechanizmów filtrowania informacji w badaniach z dziedziny kulturoznawstwa, dziennikarstwa, medioznawstwa czy politologii. Na ten aspekt zwraca uwagę Krakowska w swojej monografii. Prowadzenie badań w tym obszarze jest bardzo istotne, gdyż jak wskazuje filozof C. Thi Nguyen, najważniejsze informacje, powstałe w wyniku procesów społecznej selekcji⁵, są często blokowane przez bańki epistemiczne będące społecznymi strukturami poznawczymi.

Przedstawione powyżej dwa zjawiska są do siebie podobne tylko w pewnym stopniu, co powoduje, że w codziennym dyskursie mogą być mylone. W monografii badaczka podjęła się nie tylko wyjaśnienia różnic między tymi dwoma terminami, lecz także wypracowania nowej koncepcji epistemicznej bańki informacyjnej. Koncentruje się na zachowaniach informacyjnych podejmowanych w tego rodzaju bańce.

Krakowska buduje narrację wokół źródeł tekstowych wykazanych w bibliografii, m.in. z zakresu informatologii, socjologii, psychologii, filozofii, które zostały uwzględnione w wyniku analizy zawartości wielu baz. Warto w tym miejscu wymienić za autorką choćby kilka z nich na potwierdzenie solidności jej warsztatu badawczego. Sięgnęła m.in. do: *Library, Information Science and Technology Abstracts, EBSCO, Academic Research Source eBooks, Academic Research Source eJournals, Academic Search Ultimate*.

Literatura, na którą powołuje się Krakowska, to przede wszystkim opracowania anglojęzyczne, gdyż jest to język wiodący w nauce o informacji. Poza tym wykorzystuje także opracowania w języku polskim. Zgromadzenie przez badaczkę tak liczного materiału było niezbędne do prawidłowej oceny zjawiska, co uzasadnia następująco:

Badania zachowań informacyjnych dotyczą wielu zjawisk i prowadzą do kształtowania się różnych koncepcji, które próbują wyjaśnić sposoby, w jakie

⁴ M. Krakowska, *Zachowania informacyjne...*, s. 218.

⁵ C.T. Nguyen, *Echo chambers and epistemic bubbles*, „*Episteme*” 2020, t. 17, nr 2, s. 141–161.

człowiek podejmuje się informacyjnych praktyk, ale też pozwalają na rozpoznanie heterogeniczności wszelkich aktywności informacyjnych, zarówno na poziomie jednostkowym, jak i społecznym. Coraz częściej koncepcje i zjawiska przenikają się wzajemnie, tworząc specyficzny kontekst dla zachowań informacyjnych, kreując także określoną przestrzeń informacyjną⁶.

Nowatorstwo i oryginalny wkład prezentowanej monografii w badania nad zachowaniami informacyjnymi człowieka dotyczy nie tylko samego przedmiotu dociekań, lecz także metodologii. Zgromadzony materiał został przeanalizowany z zastosowaniem różnych metod badawczych, począwszy od metody analizy i krytyki piśmiennictwa (ang. *literature review*), poprzez metodę przeglądu i krytyki literatury z danego zakresu (ang. *scoping literature review/scoping review*), analizę pojęć i koncepcji (ang. *conceptual analysis*) aż do zastosowania techniki kuli śnieżnej (ang. *snowball sampling*). Skorzystanie przez autorkę z tak szerokiego warsztatu badawczego pozwoliło na szczegółowe opisanie nowego konceptu zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej.

Głównym celem książki, na co Krakowska zwróciła uwagę we wstępie, było przedstawienie wiedzy na temat zachowań informacyjnych człowieka oraz mechanizmów kształtowania epistemicznej bańki informacyjnej. Badaczka dokonała (...) krytycznej analizy (...) różnorodnych aspektów i uwarunkowań⁷ zachowań informacyjnych, a także uwzględniła interdyscyplinarny wymiar tego zagadnienia. Wielostronne podejście ułatwiło realizację celów szczegółowych przedstawionych we wstępie oraz osadzenie ich w szerszym kontekście zachowań informacyjnych. Czytelnik znajdzie odpowiedzi na wskazane problemy badawcze w kolejnych rozdziałach monografii.

Krakowska za punkt wyjścia do rozważań wybrała analizę aktywności, które człowiek podejmuje w relacji do informacji. Autorka bardzo trafnie dobrała też motto wprowadzające do pierwszego rozdziału zatytułowanego *Zachowania informacyjne człowieka – wybrane konteksty*. Przytoczyła słowa Toma Wilsona:

(...) zachowania informacyjne odnoszą się do całości działań, w które ludzie się angażują, oraz do interakcji z informacjami w taki czy inny sposób. W rzeczywistości życie jest zachowaniem informacyjnym, ponieważ nie możemy przetrwać bez informacji. Nieustannie przyjmujemy informacje wszystkimi zmysłami. Cały czas zachowujemy się w stosunku do informacji⁸.

⁶ M. Krakowska, *Zachowania informacyjne...*, s. 12–13.

⁷ Tamże, s. 17.

⁸ T.D. Wilson, *Remodeling the model*. Keynote presentation during the 2020 ISIC Pretoria, South Africa, 28.09–02.10.2020, za: M. Krakowska, *Zachowania informacyjne...*, s. 25.

Jeszcze w ubiegłym wieku wpływ technologii informacyjnych na ludzkie życie nie był tak duży jak dotychczas. Nowe stulecie przyniosło powszechny, szybki i bezpośredni dostęp do informacji za pośrednictwem nowych mediów. W dobie internetu zmieniły się zachowania informacyjne człowieka, na co zwraca uwagę m.in. cytowany przez autorkę monografii Wilson.

Krakowska rozwija jego myśl w pierwszym rozdziale. Badaczka podjęła w nim próbę zdefiniowania zachowań informacyjnych człowieka na podstawie prac m.in. Marci J. Bates, Donalda O. Case'a, Lisy M. Given, Brady'ego D. Lunda, Toma Wilsona, Sabiny Cisek. Kwestia ta od lat budzi szczególnie zainteresowanie w środowisku naukowym. Obecnie coraz powszechniejsze ujęcie interdyscyplinarne pozwoliło na wielowątkową analizę ludzkich aktywności informacyjnych. Ze względu na złożoność problematyki autorka prezentuje jedynie wybrane obszary i zagadnienia. Omawia kwestie terminologii z perspektywy nauk o informacji. Prowadzone przez nią badania potwierdzają, że zachowania informacyjne:

(...) zbudowane są z różnorodnych procesów – nie tylko informacyjnych, ale też poznawczych, psychologicznych, fizjologicznych, oraz aktywności zarówno odwzorowujących stany jednostki, jak i uzależnionych od szerokiego kontekstu, czyli sytuacji, okoliczności, uwarunkowań, wymiaru społecznego, kulturowego, ekspansywnie zachodzących zmian, ewolucji⁹.

Autorka wskazuje również na bardzo istotny element, który wpływa na zachowania informacyjne, a mianowicie to, że człowiek nie tylko odbiera informacje przez zmysły, lecz także sam ich poszukuje, monitoruje je, wykorzystuje i rozpowszechnia. Wobec powyższego koncept tego rodzaju zachowań powinien obejmować zarówno działania zamierzone, jak i podejmowane przypadkowo, w toku pozyskiwania informacji. Same procesy informacyjne – na co zwraca uwagę w dalszej części rozdziału – mają w literaturze wiele określeń, jak: pozyskiwanie informacji, poszukiwanie informacji, przypadkowe i nieintencjonalne pozyskiwanie informacji, wyszukiwanie czy wykorzystanie informacji. Autorka odwołuje się do wcześniejszych ustaleń Roberta S. Taylora¹⁰ na temat zachowań informacyjnych. Nawiązuje do jego rozważań i określa tego typu zachowania jako (...) *wszelkie czynności, które sprawiają, że informacja staje się użyteczna*¹¹. Na zakończenie tej części opracowania przedstawia ogólną kategoryzację zachowań informacyjnych. Rozpoznanie

⁹ M. Krakowska, *Zachowania informacyjne...*, s. 66.

¹⁰ R.S. Taylor, *Information use environments*, w: *Progress in Communication Sciences*, B. Dervin, M.J. Voight (red.), New York 1991, s. 217–255.

¹¹ M. Krakowska, *Zachowania informacyjne...*, s. 31.

i opisanie ich wybranych kontekstów stało się dla autorki podstawą do dalszego rozpatrywania tego zagadnienia.

W rozdziale drugim *Interdyscyplinarne perspektywy zachowań informacyjnych człowieka* rozwija tę problematykę i zwraca uwagę na konieczność prowadzenia interdyscyplinarnych badań, z wykorzystaniem wiedzy z zakresu informatologii, nauk społecznych, psychologii oraz kognitywistyki. Krakowska przedstawiła zachowania informacyjne w ujęciu kognitywnym, afektywnym, społecznym i ewolucyjnym. Uwzględniła przy tym takie uwarunkowania, jak: potrzeby informacyjne, intencje, emocje, habitus czy bariery informacyjne. Prowadzone przez nią analizy wskazują, że zachowania informacyjne mają dynamiczną naturę. Wykorzystanie przez autorkę różnych metod badawczych i wszechstronne podejście do badanego zagadnienia pozwala czytelnikowi na lepsze zrozumienie procesów, jakie jednostka inicjuje wobec informacji, a także tego, jak jej doświadcza. Człowiek ze względu na różne uwarunkowania (społeczne, psychologiczne, ekonomiczne, behawioralne) może odmiennie reagować na tę samą informację, co prowadzi do inforóżnorodności przestrzeni i środowiska informacyjnego. Skutkuje to brakiem możliwości wypracowania schematu zachowań, co jednocześnie sprzyja szerokiemu analizowaniu ludzkiej aktywności w sferze indywidualnych oraz grupowych zachowań informacyjnych. Dla naukowców zajmujących się tą problematyką jest to korzystne, duży obszar badawczy daje bowiem możliwość poznawczego otwarcia się na opisywaną kwestię. Przedstawione w tej części koncepcje, zjawiska i komponenty zachowań informacyjnych ułatwiają czytelnikowi zrozumienie problematyki, a dla autorki są podstawą do budowania nowego konceptu, tj. epistemicznej bańki informacyjnej.

Rozdział trzeci, czyli *Kontekst oraz przestrzeń zachowań informacyjnych człowieka*, zasługuje na szczególną uwagę, dotyczy bowiem dwóch elementów najważniejszych dla zrozumienia zjawiska zachowań informacyjnych człowieka. Kontekst, o którym pisze badaczka, to istotne ogniwo badań informatologicznych, a jego wielowymiarowość ma wpływ na zachowania informacyjne. Krakowska zwraca uwagę, że kontekst (...) *określa również przestrzeń informacyjną, środowisko, infosferę, inforóżnorodność – zarówno fizycznej, jak i niematerialnej przestrzeni*¹² i sam może pozostawać określony bądź nieokreślony. W takim przypadku – jak zaznacza autorka – wypracowanie uniwersalnej definicji kontekstu jest utrudnione. Tym bardziej że człowiek uczestniczący w procesie pozyskiwania informacji w różny sposób postrzega przestrzeń i środowisko informacyjne, w którym zdobywa informacje. Ponadto zmieniające się formy komunikacji i dynamiczne zmiany w infosferze kształtują to środowisko i sprawiają, że jest ono niejednorodne, zmienne i uzależnione m.in. od czynników: społecznych, ekonomicznych i politycznych. W związku z tym analizując

¹² Tamże, s. 127.

zachowania informacyjne, należy uwzględnić dodatkowe elementy, takie jak: środowisko, społeczność, ogólne tło, w którym dzieje się sprawczość informacyjna¹³, oraz intencjonalność, przypadkowość tych zachowań. Poza tym poszczególne sfery informacyjne mogą się zmieniać, rozbudowywać i przenikać. W rezultacie, o czym pisze autorka monografii, człowiek mimo że tworzy własną przestrzeń informacyjną, może funkcjonować w wielu innych, z których czerpie wiedzę, nie zawsze czyniąc to świadomie. Krakowska zwraca uwagę, że tego rodzaju miejsca informacyjne mogą mieć wpływ na zachowania informacyjne jednostki. Nadmiar danych pochodzących w dużej mierze ze środowiska wirtualnego powoduje potrzebę ograniczenia i wykształcenia procesów ochronnych wobec stale rozwijającej się infosfery. Podjęta przez autorkę próba wypracowania uniwersalnej definicji kontekstu ma na celu pomoc w wyznaczeniu zmiennych, które wpływają na zachowania informacyjne jednostki.

Interdyscyplinarne refleksje nad kontekstem i przestrzenią zachowań informacyjnych człowieka stały się dla badaczki podstawą do opracowania nowego konceptu, który wskazała w tytule monografii. Rozważania na temat epistemicznej bańki informacyjnej oraz innych zamkniętych przestrzeni informacyjnych zawarła w dwóch ostatnich rozdziałach. W rozdziale czwartym zatytułowanym *Bańki: filtrująca, epistemiczna i informacyjna oraz komory echa – charakterystyka zjawisk* Krakowska skupia się na zjawisku zamkniętych przestrzeni informacyjnych, które ukształtowały epistemiczną bańkę informacyjną. Formowanie się takich przestrzeni jest związane z infosferą. Nadmiar informacji powoduje reakcję obronną przed szumem informacyjnym i często skutkuje tym, że ludzie sięgają po zaawansowane sposoby i narzędzia ograniczające negatywne konsekwencje. Zjawisko bańki filtrującej jest powszechne. Algorytmy powodują, że człowiek wielokrotnie korzysta wyłącznie z treści jemu dedykowanych, gdyż odrzucają te, które nie pasują do jego wizji świata. Bańka ta uniemożliwia jednostce zetknięcie się z różnymi tematami. Algorytmy, choć momentami wygodne i pomocne, ograniczają kreatywność jednostki i powodują, że koncentruje się na gotowej, skonfigurowanej treści. Niesie to ze sobą wiele zagrożeń, m.in. problemy o podłożu socjalnym (jednostka ma kontakt jedynie z ludźmi o podobnych poglądach). Zamknięty obieg informacji prowadzi do wytworzenia zjawiska określanego mianem komory echa. Mimo wszystko człowiek może podjąć działania, by zwiększyć różnorodność oferowanych mu treści i ograniczyć wpływ algorytmów, o czym autorka pisze w recenzowanej monografii.

Krakowska w tym rozdziale poddała wnikliwemu rozbirowi strukturę, cechy, uwarunkowania bańki filtrującej, bańki epistemicznej oraz wysp poznawczych¹⁴

¹³ Tamże, s. 167.

¹⁴ Wyspa poznawcza (ang. *cognitive island*) – koncepcja odnosząca się do sytuacji, kiedy przynależność do grupy ekspertów w jakiejś dziedzinie wiedzy może być określona tylko przez członków tej grupy,

i komory echa. Terminu „bańka filtrująca” często używa się zamiennie z określeniem „bańka informacyjna”, co wynika z braków w terminologii. Zdaniem autorki w doprecyzowaniu definicji mogłoby pomóc sięgnięcie po wybrane zagadnienia z obszaru zachowań informacyjnych i spojrzenie na nie przez pryzmat bańki informacyjnej. Potwierdza, że różnego typu bańki i konceptualne geografie informacyjne (środowisko informacyjne, przestrzeń informacyjna, horyzonty oraz krajobrazy informacyjne, indywidualne przestrzenie informacyjne, tymczasowe miejsca informacyjne) mogą się przenikać, wywołując zmiany w zachowaniach informacyjnych i relacjach społecznych. Zwraca uwagę na zjawisko gatekeepingu¹⁵ w zamkniętych przestrzeniach i manipulowania informacją. Wspomniane bańki mogą, zdaniem badaczki, stanowić podstawę do opisanego zjawiska bańki epistemicznej. Jest to:

(...) społeczna, nietrwała struktura epistemiczna, w której podmiot poznawczy często przypadkowo i nieświadomie, nieintencjonalnie pomija różne informacje, operując strukturą poznawczą ograniczającą kognitywne procesy rozumienia rzeczywistości i tworzenia wiedzy. To przestrzeń informacyjna wynikająca z architektury środowiska informacyjnego i schematów komunikacji społeczności, łączącej sieci społecznościowe, media i inne źródła informacji, a także zachowania informacyjne wynikające z norm i światopoglądu jednostki, które dzieli z grupą. (...) Charakterystyczne dla bańki epistemicznej jest ograniczenie dostępu do zasobów informacji, brak dostępu do informacji, kreowanie przestrzeni informacyjnej, która składa się z umiarkowanej liczby źródeł informacji, nierozbudowanych horyzontów informacyjnych, które mapują (umieszczając także w umysłowej reprezentacji) wyselekcjonowane i najbliższe, łatwo dostępne źródła informacji, o których jednostka wie i z których korzysta¹⁶.

Bańka epistemiczna może powstawać także w wyniku celowego działania jednostki, która sięga wyłącznie po odpowiadające jej informacje, co może prowadzić do selektywnej ekspozycji (ang. *selective exposure*). Człowiek, tworząc tego rodzaju filtr, ogranicza swoje procesy poznawcze, co może skutkować pojawieniem się dystansu poznawczego. Autorka, omawiając zjawisko bańki epistemicznej, wskazuje, że procesy poznawcze, które ją kształtują, mogą prowadzić do powstania bańki

domeny. Zob. K. Werner, *Poznawcze zamknięcie. Strukturalna niewiedza a problem racjonalności*, „Przeгляд Filozoficzny” 2021, nr 1 (117), s. 20.

¹⁵ Gatekeeping – selekcjonowanie i kontrolowanie informacji. Koncepcja osadzona w różnych dziedzinach nauki. Dotyczy zarówno indywidualnych jednostek, jak i organizacji i instytucji kontrolujących dostęp do informacji. Zob. M. Krakowska, *Zachowania informacyjne...*, s. 208–214.

¹⁶ Tamże, s. 178.

poznawczej¹⁷. Jej zdaniem poznanie epistemiczne (...) *odnosi się do rozpoznania sposobów, w jakie ludzie zdobywają, konstruują, rozumieją i wykorzystują wiedzę*¹⁸. W przypadku gdy jednostka sięga po wiedzę spoza epistemicznie ograniczonej przestrzeni, opisywane zjawisko ulega zminimalizowaniu, a w sytuacji dalszego poszerzania ścieżek jej pozyskiwania może dojść do rozpadu tytułowych baniek, które mają nietrwałą strukturę.

Rozważania na ten temat autorka kontynuuje w ostatnim rozdziale zatytułowanym: *Epistemiczna bańka informacyjna i jej interdyscyplinarne determinanty w kontekście zachowań informacyjnych*. Podjęła w nim próbę rozpoznania czynników wpływających na specyfikę zachowań informacyjnych oraz zmiennych i koncepcji kształtujących epistemiczne bańki informacyjne. Dokonała pogłębionej analizy tego zjawiska na podstawie wybranych determinant: ewolucyjnych, poznawczych, afektywnych i społecznych. Odwołanie się do nauk społecznych, psychologicznych, biologicznych, kognitywnych, informatologii umożliwiło badaczce wykazanie, że zjawisko bańki może wpływać na zachowania informacyjne. W ten sposób uzyskała podstawę i szeroką perspektywę do dalszego badania z wykorzystaniem nowego konceptu praktyk informacyjnych podejmowanych przez jednostkę. Krakowska zwróciła uwagę na najważniejszą właściwość zachowań informacyjnych, a mianowicie na ich wielowymiarowość, co wynika z cech jednostki inicjującej. Człowiek podejmuje tego rodzaju zachowania na różne sposoby, zarówno świadomie, jak i nieświadomie. Funkcjonuje w przestrzeniach informacyjnych, które się przenikają. Wprawdzie otaczający świat i zachodzące w nim procesy, wpływając na zachowania informacyjne, mogą zamykać go w konkretnym otoczeniu informacyjnym, ale jak wykazano w monografii, człowiek ma możliwość oddziaływania na otaczającą przestrzeń informacyjną i na jej kształt.

Rozważania na temat zachowań informacyjnych jednostki prowadzone przez autorkę w odniesieniu do sformułowanych we wstępie celów szczegółowych, zaowocowały stworzeniem nowej koncepcji. Według niej epistemiczna bańka informacyjna:

(...) konsoliduje cechy, atrybuty niejednorodnych, heterogenicznych zachowań informacyjnych, wskazuje na ich wielowymiarowość i wieloaspektowość, specyfikę zachowań informacyjnych, które mogą być świadome lub nieświadome, celowe lub nieintencjonalne, przypadkowo podejmowane, związane

¹⁷ Bańka poznawcza (ang. *cognitive bubble*) – powstaje w wyniku działania ludzkiego systemu poznawczego „(...) który przetwarza ograniczoną ilość informacji ze względu na ograniczony czas oraz pojemność obliczeniową struktur kognitywnych”. Zob. M. Krakowska, *Zachowania informacyjne...*, s. 182–183.

¹⁸ Tamże, s. 171.

z każdym sensomotorycznym, fizjologicznym, kognitywnym i afektywnym doznawaniem, doświadczeniem informacji i jej aktywnym praktykowaniem, co dotyczy szeregu różnorodnych aktywności i sprawczości człowieka w odniesieniu do informacji¹⁹.

Tego rodzaju bańki bardzo często wpływają na zachowania informacyjne w hermetycznym otoczeniu informacyjnym danej jednostki. Ich wielowymiarowość i oddziaływanie skłania do prowadzenia dalszych badań w tym obszarze, tym bardziej że cechy tożsamości osobistej epistemicznej bańki informacyjnej można rozpatrywać na trzy sposoby, a mianowicie:

(...) po pierwsze, poprzez jednostkowe zachowania i atrybuty konstytuujące ją. Po drugie, poprzez indywidualnie tworzony konstrukt, który konstytuowany jest w szerszej perspektywie – społecznej, kolektywnie wytwarzanej epistemicznej bańce informacyjnej. (...) Po trzecie, jako zjawisko charakterystyczne dla całej społeczności, ogólne, poprzez szeroką perspektywę epistemicznej bańki informacyjnej skonstruowanej z normatywnych cech i uwarunkowań, kontekstu i przestrzeni informacyjnej, w której funkcjonuje cała społeczność, kultura społeczna lub epistemiczna, cała domena (dziedzina)²⁰.

Wypracowana przez autorkę definicja epistemicznej bańki informacyjnej wraz z jej cechami tożsamości osobistej może być pomocna w monitorowaniu stopnia wpływu różnego typu zjawisk na zachowania informacyjne człowieka i jego aktywność w infosferze. Badaczka na zakończenie przedstawia obszary, które powinny zostać objęte dalszymi pracami, w kontekście zachowań informacyjnych, m.in. zachowań w środowisku informacyjnym, social mediach czy wpływu instytucji na kształtowanie bądź rozszczelnianie baniek informacyjnych. Jest to katalog otwarty, gdyż zachowania informacyjne stale się zmieniają.

Podsumowując, mamy do czynienia z rzetelną pracą naukową, zawierającą nowatorskie spojrzenie na opracowywane zagadnienie. Książka autorstwa Moniki Krakowskiej to ciekawa lektura dla osób zainteresowanych informatologią oraz nowymi zjawiskami kształtującymi zachowania informacyjne człowieka. Głównymi zaletami tej publikacji są podjęty w niej temat, sposób jego ujęcia i prezentacji oraz przedstawione wnioski. Szczególnie warto podkreślić prekursorskie spojrzenie na różne aspekty zachowań informacyjnych i wykorzystanie przez autorkę modeli, teorii i koncepcji ugruntowanych w informatologicznych badaniach aktywności informacyjnych, których dotychczas nie analizowano dogłębnie w polskiej

¹⁹ Tamże, s. 274–275.

²⁰ Tamże, s. 274.

literaturze przedmiotu. Pozwoliło to na przedstawienie atrybutów epistemicznej bańki informacyjnej, jej wielowymiarowości, dynamiki i różnorodności, a tym samym na zbudowanie podstaw do dalszych interdyscyplinarnych badań nad tym konceptem i zachowaniami informacyjnymi człowieka.

Dr Iwona Osłowska

Kontakt: i.oslowska@wp.pl